

UDK 911.3 Цвијић Ј.

911.3:39

Оригиналан научни рад

Original scientific work

Светлана Модић**ОДНОС АНТРОПОГЕОГРАФИЈЕ И ЕТНОЛОГИЈЕ – НЕКАД И САД**

Извод: Академик Војислав С. Радовановић, познат и као ученик и асистент чувеног српског географа Јована Цвијића, успешно је обављао функцију на месту управника Етнографског института САНУ. Под утицајем Јована Цвијића и његове антропогеографске школе, Војислав С. Радовановић се бавио антропогеографијом, етнологијом, физичком географијом, геологијом, историјском, економском, политичком и регионалном географијом. Развој антропогеографије је био уско повезан са етнологијом. Војислав С. Радовановић и други Цвијићеви ученици су играли важну улогу у развоју етнологије. Улога антропогеографије у првим деценијама развоја етнологије је била неоспорно велика. Данас је њен утицај превазиђен. Како је дошло до тога да антропогеографија, која је снажно обележила почетке формирања етнологије као науке у Србији временом нестане и да данас две науке-етнологија и географија (пре свега у друштвеним аспектима), које су дуги низ година блиско сарађивале, немају никаквих међусобних контаката? Да ли се захваљујући неким заједничким интересима могу обновити везе између ових двеју наука?

Кључне речи: Јован Цвијић, Војислав С. Радовановић, антропогеографија, етнологија

Abstract: Vojislav S. Radovanović, academician, well known as the student and assistant of famous Serbian geographer Jovan Cvijić; was the manager of Ethnographic Institute of Serbian Academy of Science and Arts. Under the influence of Jovan Cvijić and his anthropogeographic school; Vojislav S. Radovanović studied and worked on anthropogeography, ethnology, physical geography, geology, historical, economic, political and regional geography. The development of anthropogeography was tightly connected with ethnology. Vojislav S. Radovanović and other students of J. Cvijić played an important role in development of ethnology. The role of anthropogeography in the first decades of development of ethnology was undoubtedly big. That influence is not as important today. How did it happen that anthropogeography, which marked the beginning of ethnology as a science in Serbia, disappeared over time and that today the two sciences – ethnology and geography, which cooperated closely for many years, have no contacts any more? Can the relationship between these two sciences be restored because of some common interests?

Key words: Jovan, Cvijić, Vojislav S. Radovanović, anthropogeography, ethnology

Увод

С обзиром да је наслов теме такав да се бави двама наука које су почеле свој развој у време нашег најпознатијег географа Јована Цвијића,

не можемо а да не споменемо и његов рад и дело на ову тему. Антропогеографија и етнологија су највише додирале имале на почетку развоја. Чини се да се касније дефинисањем ових дисциплина што више трудило да се бришу утицаји које су једне на другу имале.

Улога Јована Цвијића, посебно његове антропогеографске школе, у првим деценијама развоја етнологије у Србији била је неоспорно велика. Данас је њен утицај умногоме превазиђен, што је и очекивано с обзиром на временску дистанцу која нас дели од времена њеног настанка, али и више од тога – Цвијићево дело и значај у етнологији сматрају се по неким новијим оценама изразито спорним (Прелић М., 2014). У етнологији је оцена Цвијићевог значаја током последњих година била изразито амбивалентна, а ако се постави у временску перспективу, примећује се да се све оштрије критике јављају од 80-их година прошлог века па надаље.

Војислав С. Радовановић, Цвијићев ученик и један од његових најбољих познаваоца, је рекао: „Животно и научно дело Јована Цвијића је колико велико толико и многоструко. Оно својим предметима научних проматрања и научноистраживачком и стваралачком мисли далеко превазилази оквир једне науке у обичном смислу: изучавањем земље и народа оно обухвата широки обим природних наука на једној и друштвених наука на другој страни“. Ове речи показују да је рад и дело Јована Цвијића превазилазило оквире географске науке и стварало многобројне блиске везе и са осталим наукама, између осталих и етнографијом тј. етнологијом.

Почети изучавања антропогеографије и етнологије у Србији

Назив „антропогеографија“ се први пут помиње у немачкој литератури 1842. године, а концепт модерне немачке антропогеографске школе дао је Фридрих Рацел (Friedrich Ratzel) 1882. године у делу „*Antropogeographie*“. За ране међусобне односе антропогеографије и етнологије значајно је приметити да се и Рацел бавио етнологијом и да је истовремено са „Антропогеографијом“, чији је други том изашао 1891. године, 1885–1888. објавио и тротомно издање дела „*Völkerkunde*“, односно– наука о народима, етнологија (Прелић М., 2014).

Јован Цвијић се у науци првенствено и најчешће одређује као географ и антропогеограф, чак и као „отац“ географије и антропогеографије, али исто тако, барем у извесној мери, и као родоначелник етнологије, а такође и као социолог. Сам Цвијић себе, међутим, никада није називао етнологом (као ни социологом), по мишљењу његових ученика и следбеника, он је себе сматрао географом, и то физичким географом, међутим ти исти и неки други ученици и следбеници сматрали су да се он може назвати и оснивачем „наше науке о народу“ (Ердељановић, Дробњаковић, Влаховић) и етнологом (Радовановић, Филиповић) (Прелић М., 2014).

Као професор Велике школе, Цвијић наглашава да антропогеографија и сви антропогеографи имају посла са компликованим организмом друштва и расправља једну од најтежих тема које су икад занимале човечији дух: утицај целокупне природе на творевине људске и особине духа народног. Међусобни утицај човека и остале природе су и данас, као и у време Цвијића, „једна од тежих тема која је икад занимала дух човечији“ (Јовичић Ж., 2004). Бројни Цвијићеви ученици пошли су путем свога учитеља заговарајући јединство географске науке. Један од њих је био и професор Војислав Радовановић који је био познат као истрајни поборник јединства географске науке. Он се енергично супротстављао тежњама да се у антропогеографији отргне природа од човека и да се изолују природни од друштвених фактора.

У склопу географије или науке о проучавању Земљине површине, две су главне научне гране: физичка географија на једној страни и антропогеографија на другој страни. Иако ван антропогеографије, физичка географија у целини и поједине њене дисциплине неопходне су за антропогеографско изучавање. Међутим у томе свом ослоњу на физичку географију, антропогеографија мора, с друге стране, истовремено бити у блиској вези и са друштвеним наукама, пре свега са етнологијом, социологијом, културном и привредном историјом, политичком економијом, чији су елементи исто тако значајни као и физички (Радовановић В., 1959).

По дефиницији задатак антропогеографије је да проучава особине Земљине површине људске природе: прати распрострањење људи на Земљи и проучава особине Земљине површине које истичу из дејства и творевина људског рада, људске активности уопште; притом изналази утицаје физичке природе на човека, друштво и културу у њиховом дејству на Земљину површину, као и географске особине и улогу и утицаје и дејство човека, људског друштва на природу Земљине површине, на географски лик Земље.

Јован Цвијић, као зачетник антропогеографије, од својих ученика и сарадника је тражио да у својим радовима изађу из „обичне дескрипције“; „да учине покушаје да се објасне појаве народног живота; а уз такву примену научне методе, јер обичну дескрипцију одлучно је одбацио као ненаучну, да теже да објашњења и закључци буду одмерени према подацима и да се каже оно и онолико колико факта допуштају, то је тачност научног суда“ (Радовановић В., 1959).

Више од сто година је прошло од како су код нас отпочела антропогеографска испитивања, најпре у слободној Северној Србији, а затим и у осталим покрајинама. То су уједно била и прва антропогеографска испитивања на Балканском полуострву и у јужнословенским земљама. Организација ових испитивања настала је од оног дана, када је Јован Цвијић, након својих првих искустава о антропогеографским проблемима код нас, 1896. године издао своја прва „Упутства за испитивање села у Србији и осталим

српским земљама.“ Као резултат његовог залагања Географија се код нас развила у више дисциплина (Радовановић В., 1927).

У Антропогеографији по Цвијићу једина права научна метода је генетска метода. Отуда је он велику пажњу посвећивао процесима етногенезе, етнoеволуције и етнотрансформације. Те процесе је изучавао на основу породичних, родовских и племенских традиција, миграционих струјања из планина у равницу, процеса етничке асимилације и многих других појава у животу и судбини балканских народа. Етнотериторијалне, етнополитичке, етнопсихичке, етнокултуролошке и уопште антропогеографске појаве Цвијић је стављао у историјско-генетске оквире, дубоко залазећи у њихове просторно-географске, филозофске и социолошке аспекте (Грчић М., 2004). Генетски метод је помогао Цвијићу да зађе и у етнолошке проблеме. Један од пет принципа генетске метода је био да се антропогеографске и етнолошке појаве морају повезати са материјалном (економском) основом.

Јован Цвијић је заиста наглашавао велики значај и потребу природњачке спреме за студије о народу и за правилно разумевање и успешно решавање не само антропогеографских, него и чисто етнолошких, социолошких и психолошких, поготово етнопсихолошких проблема. Године 1918. је издао у Паризу капитално дело „La Peninsule Balcanique, Géographie humaine“ (издато у Београду и Загребу 1922. године). Ту је обрадио главне антропогеографске и етнографске факте и појаве, као што су: просторни (територијални) размештај балканских народа, типични начини привређивања, својински аграрни односи, типови сеоских и градских насеља, творевине материјалне културе (куће и друге сеоске зграде и употребни предмети) и духовне културе (психичка својства, културни обрасци, моралне и верске представе, уметнички израз) и друга друштвено-културне обележја балканског човека и друштва (Грчић М., 2004).

Наука о народима нема велике старине, али њених извора има и у раним налазиштима човековим из каменог доба. Зачеци науке о народима се јављају са првим писаним споменицима, најранијих записа о понеким народима има у Староме веку, посебно код Херодота, Страбона, Цезара, Тацита, Паузанија, Аристотела, Лукреција Кара. Знања о народима се посебно богате после великих открића земаља изван Европе. Француски енциклопедисти су називом „антропологија“ (који је изгледа први употребио Аристотел у облику „антропологос“) обухватили све науке о човеку, па се отада задржао и данас у неким земљама као означавање и за науку о народима. Први назив за науку о народима јавља се у придевском облику 1791. године у Немачкој. Именицу „етнографија“ и израз „филозофска етнографија“ први пут спомиње немачки научник Wilhelm Traugott Krug 1827. године.

Сигурно је да су те ознаке за науку о народима настале по угледу на назив „географија“, особито стога што су „етнографски“ подаци много заступљени у радовима географа који су још тада сматрали да је уз описи-

вање Земље потребно нешто казати и о људима и о њиховим одликама, а и зато што је наука о народима била скоро до тога времена углавном у стању развијања и сведена претежно на описивање народа и њиховог живота, на скупљање и објављивање грађе о народима. Назив „етнографија“ је умногосте био слика тадашњег стања науке о народима (Русић Б., 1955).

У првој половини XIX века наука о народима је знатно напредовала, многи научници су написали дела и расправе из њене области. Тај полет науке о народима наметнуо је њеним радницима и унапређивачима мисао да је назив „етнографија“ постао у језичкој супротности са степеном њеног развојка, да не одговара њеном правом стању, јер је престала бити само „описивачица“ („графија“) разних занимљивости код мање познатих народа. Сада се подаци о народима научно обрађују, испитују се узроци многих појава, изводе закључци и изналазе и утврђују закони, као код сваке науке. То даје могућност да се у Француској 1839. створи нови назив „етнологија“.

Вук Караџић је објављивањем свог дела „Рјечник српског језика“ у неку руку постао наш први етнограф и фолклориста. После Вука бројни испитивачи су наставили да сабирају и објављују грађу из народа. На крају XIX века као сакупљач етнографске грађе истиче се тада виђени књижевник Милан Милићевић. Поред осталог, он је 1894. године, као прву свеску Српског етнографског зборника, који је тада покренула Српска академија наука, објавио књигу „Живот Срба сељака“. Била је то објављена само грађа (Барјактаровић М., 1976).

Почеци развоја етнологије као науке и као универзитетског предмета испреплетени су са географијом, која је у то време на Великој школи у Београду сврставана у друштвене науке. Предмет за који је Ј. Цвијић изабран као професор 1893. године звао се „Географија са етнографијом“, али он заправо ни на Великој школи ни касније на Универзитету није предавао етнографију (а ни етнологију). Цвијић је, наводно, већ наредне године упутио молбу просветним властима да га ослободе предавања етнографије, што су они и учинили. Да је био свестан чињенице да је за антропогеографски рад неопходно и знање из етнологије, сведочи и то што је у оквиру Географског семинара, који је организовао у Географском заводу, ускоро почео да се одржава „нарочити курс из етнологије“, за који су заправо били задужени Цвијићеви бољи студенти, међу којима се посебно истицао Јован Ердељановић, али је сам Цвијић осмишљавао садржај курса (Радовановић В., 1959).

Стручни називи за науку о народима настали су у земљама средње и западне Европе. Ови називи појављују се код нас у првој половини прошлог века, најпре придев „етнографски“ (изгледа да се први пут јавља 1831. године у Љубљани, као име за једно одељење Земаљског музеја), а затим и сама именица „етнографија“.

Касније, уочи XX века, а поготово у првим годинама века, када се наука о народима почела предавати као предмет у засебном одсеку на Фило-

зофском факултету у Београду (1906), усваја се и нова именица „етнологија“ и њене изведенице. Од Ослободилачког рата код народа Југославије осећа се узмицање имена „етнологија“ испред „етнографија“ (Русић Б., 1955).

Етнологија проучава све народне тековине људскога рада, удруживања и мишљења, целу материјалну основу и надградњу (тј. све облике материјалне и духовне културе и људског друштва) код етничких целина од најстаријих времена до најновијих дана, несталих и садашњих, истражује њихово порекло и развијање, и на основу свега њихов живот и свих њихових засебних народних одлика утврђује њихов постанак и развитак и зналази законе настајања народних целина (Русић Б., 1955).

Антропогеографија је у блиској вези са осталим географским дисциплинама, како физичким тако и друштвеним. Потребно је посебно напоменути њену уску повезаност са етнологијом, са науком о друштву или социологијом, са општом и националном историјом. Преко историје антропогеографија долази и до историјске географије. Залазећи преко историјске географије и историје уопште у најраније стадијуме развитака антропогеографских појава, антропогеографија на том пољу проучавања стоји и у вези са археологијом и палеоетнологијом (Радовановић В., 1959).

Однос антропогеографије и етнологије - некада

Наставни планови Велике школе мењани су и унапређивани 1896. и 1900. године, а географија и етнографија се и после тих промена појављују заједно, као стручни предмети у оквиру Историјско-географског одсека (Прелић М., 2014).

Као већ познат стручњак и географ, Јован Цвијић 1895. године, пише неповољну оцену на поменути Милићевићеву књигу. Замера и самој Академији да није добро и да није „академски“ учинила што је као прву свеску Српског етнографског зборника објавила грађу. Уз то он додаје да Милићевићева књига није добра ни грађа јер се не види и не зна чему она као таква треба да служи, а поготово што сама грађа није и не може бити наука. Исте године Цвијић је основао Географски институт при Великој школи у коме ће почети да се држе предавања и вежбање и из етнографије. Држање наставе је препуштао својим добрим студентима. И на екскурзијама са студентима географије Цвијић је свагда указивао и на проблеме етнографске природе. Тако је допуњавана настава из антропогеографије и географије уопште. Наредне, 1896. године Цвијић је објавио „Упутства за проучавање села“, а 1902. „Антропогеографске проблеме Балканског полуострва“ међу тим проблемима истиче насеља, куће, облике својине, врсте сточарства, миграције становништва, културу људи уопште. Године 1906. Цвијић штампа студију „Неколико проматрања о етнографији Македонских Словена“. Године 1911. у другом издању „Упутства за испитивање насеља“, Цвијић додаје и испитивање психичких особина

становништва. Његове психичке групе и варијетети у ствари су етничке групе, односно етноси. После Првог светског рата, 1922. године, објавио је велику књигу о метанастазичким кретањима и њиховим узроцима и последицама. Ту у основи говори о етничким процесима. Исте године објавио је и познато дело „Балканско полуострво и јужнословенске земље“, што у ствари представља етнолошки приказ Јужних Словена.

Из ових сажетих података види се да је Цвијић био наш први, истински и велики етнолог. Он није сабирао грађу, већ је постављао и решавао проблеме и указивао и другима како научно то треба да се ради. Због тога ми од појаве и рада Цвијића употребљавамо термин етнологија, а не више као до тада етнографија. Бавио се у суштини променама у народној култури (Барјактаровић М., 1976).

Иако није прихватио и катедру етнографије, он је првих година свога рада ипак успео да код одговарајућих органа издејствује да се поред и уз географију 1906. године добије и буџетско место за наставника етнологије са етнографијом. Упоредо са тим, и смишљено, он је настојао да из реда својих ученика некога формира и за наставника тог предмета. Када се 1906. године његов ученик Јован Ердељановић, после специјализације у Немачкој и Чешкој вратио са положеним докторатом из етнологије, био је изабран за првог доцента етнологије. Био је то први наставник етнолог не само у Србији већ и у балканским земљама уопште.

У почетку, по уредбама, и оној из 1896. године на Великој школи, као и оној из 1906. године, пошто је (1905. године) Велика школа претворена у Универзитет, „Етнографија“ је стајала уз „Географију и историју Срба“ као равноправни предмет. Међутим, по факултетској уредби из 1911. године VII или географска група била је нешто другачије комбинована (Барјактаровић М., 1976). Тако је то било до 1927. године када је по Новој уредби Филозофског факултета Етнологија постала самостална студийска група. Године 1930. „Етнологија“ је унесена као наставни предмет у VII разред гимназије (то је сада трећи) са по два часа недељно. То је учињено највише залагањем Тихомира Ђорђевића, који је у то време био члан Просветног савета који је и решавао такве ствари. Етнологија ће све до после Другог светског рата бити обавезни гимназијски предмет.

После Другог светског рата етнологија се студира као главни предмет (састављен од три гране: опште, посебне и етнологије народа Југославије). Нема више такозваног другог стручног или предмета под Б. Али сада има више обавезних предмета (Антропоегеографија, Етничка антропологија, Музеологија, страни језик, Основе науке о друштву) и изборних предмета. Изборни су два које студент сам одабере од предмета као што су: Археологија, Историја уметности, Општа историја, Национална историја, Логика, Социологија уметности, Социјална психологија, Класични језици (Барјактаровић М., 1976).

Слика 1. – Распоред предмета на Филозофском факултету, из 1906, 1911. и 1927.

По уредби из 1906. године VI (географска) група била је овако сложена:

Предмети под А: Антропогеографија са физичком географијом и етнологија са етнографијом,

Под Б: Историја српског народа и

Под В: Археологија и Византија.

По уредби из 1911. године географска група је овако изгледала:

Под А: Антропогеографија са физичком географијом,

Под Б: Етнологија са етнографијом и

Под В: Историја Срба са Археологијом или Словенском филологијом.

Од 1927. године XXIV (етнолошка) група је била овако састављена:

Под А: Етнологија са етнографијом

Под Б: Српски језик или Историја југословенске књижевности или Општа историја или Национална историја или Географија или Класични језик

Под В: Два од следећих предмета (али не и онај који је одабран под Б) Географија, Историја југословенске књижевности, Српски језик, Класични језик, Класична археологија и Византологија.

По овој уредби из 1927. године Етнологија са етнографијом и даље остала као други предмет (под Б) студентима XI или антропогеографске групе.

Извор: Барјактаровић М., 1976.

Као доказ врло тесних веза антропогеографије и етнологије наводи се чланак Јована Цвијића „Антропогеографски проблеми Балканског полуострва“ који је публикован у Српском етнографском зборнику из 1902. Године (Грчић М, 2004). Као резултат теренских истраживања Цвијић је издао многобројна упутства за проучавање. У упутствима издатим 1922. под насловом „Упутства за испитивање порекла становништва и психичких особина“ тежиште је стављено на порекло становништва и на „душу“ или психичке особине како сеоског тако и варошког становништва „свих вера и народности“.

Као уверљив доказ повезаности целокупне географије и етнографије наводи се да је Јован Цвијић 1912. године покренуо „Гласник географског друштва“ у којем је објављивао своја дела и дела својих сарадника. Резултате својих истраживања је издао и у делу „Проматрања о етнографији македонских Словена“ (Грчић М, 2004).

Српски етнографски зборник покренут је у Српској краљевској академији 1894. године на предлог Стојана Новаковића. До сада је изашло преко стотину књига разврстаних у четири одељења са својим едицијама: „Насеља и порекло становништва“ (Прво одељење, излази од 1902. године); „Живот и обичаји народни“ (Друго одељење, од 1894. године); „На-

родне умотворине“ (Треће одељење, од 1927. године); „Расправе и грађа“ (Четврто одељење, од 1934. године).

Цвијићеви даровити сарадници и следбеници, као што су били Војислав С. Радовановић, Јован Ердџановић, Риста Николић, Љуба Павловић, Боривоје Дробњаковић, Јефто Дедијер, Тихомир Ђорђевић, Атанасије Урошевић, Миленко Филиповић, Боривоје Милојевић, Милисав Лутовац, Бранислав Букуров, Јован Ф. Трифуновски и многи други, разгранавали су и усавршавали истраживачки покрет који је Цвијић започео. Тако је на пример Војислав С. Радовановић био по струци, а у свом дугогодишњем научноистраживачком раду бавио се и другим, мање или више сродним дисциплинама као што су антропогеографија, етнологија, физичка и историјска географија и историја. Војислав С. Радовановић је 10. јуна 1947. године основао Етнографски институт, а затим је именован и за првог управника института (Грчић М, 2004). Одмах затим 5. јула 1947. године постављени су први хонорарни научни сарадници: академици Јаша Продановић, Глиша Елезовић, др Боривоје Дробњаковић и други познати географи, историчари, политичари, филолози, сликари и истраживачи.

Однос антропогеографије и етнологије - данас

Освртом на савремена предавања и предмете на Географским факултетима у Београду и Новом Саду може се приметити да се веза Етнологије и Антропогеографије, односно целокупне Географије и данас одржава. Наиме на Географском факултету у Београду, на катедри за Демографију у другом семестру се слушају предмети „Антропологија“ и „Антропогеографија“, док се у шестом семестру слуша се предмет „Етнодемографија“. На Департману за географију, туризам и хотелијерство у Новом Саду, на другој години студија слуша предмет „Географске основе посебне етнологије“.

Многи познаваоци Цвијићевог рада истичу да је он високо ценио етнологију и подржавао њен научни развој, али како примећује Чубриловић, етнологија је, захваљујући опет Цвијићу и његовој школи, током неколико деценија свог развоја истовремено била потпуно у служби антропогеографије и малтене је постала њена помоћна наука.

Када се има у виду да се етнологија у другој половини 20. века почела изграђивати управо као наука о култури, што је седамдесетих година довело до преокрета у погледу тема, проблема и теоријских и методолошких приступа, постаје јасније да је новим генерацијама етнолога Цвијићев концепт изгледао „тесан“ и недовољан као истраживачки оквир. Већ осамдесетих година оспорава се блискост антропогеографије и етнологије, односно, Цвијићево место „оца-оснивача“ етнологије у Србији (На пример, на предавањима на Одељењу за етнологију београдског Филозофског факултета, почетком осамдесетих година, поједини професори су наглаша-

вали да Цвијић није оснивач етнологије). С друге стране, Цвијићу се ипак не оспорава позитивна улога организатора и, у неком смислу, промотера етнологије као науке у Србији, а старије генерације етнолога и даље позитивно перципирају његову улогу (Прелић М., 2014).

Све до 1980. године, када је укинута, Антропогеографија је била значајан предмет у оквиру студија етнологије. Занимљиво је да је Антропогеографија на студијама географије (које су после II светског рата премештене на Природно-математички факултет) престала да се предаје још 60-их година прошлог века. Већ самим тим, Цвијића можемо сматрати оснивачем етнологије као науке у Србији. Међутим, парадоксално, посматрано из перспективе етнологије као науке (посебно као науке о култури), Цвијић је евентуално био етнограф, који је уз проблеме насеља и порекла становништва бележио фактографију о народном животу, али без система и разрађеног концепта културе (Прелић М., 2014).

А што се тиче антропогеографије, која је у науку ушла на велика врата на прелазу из 19. у 20. век, посебно у етнологију у Србији, захваљујући делатности Јована Цвијића, и снажно обележила почетке и прве деценије њеног развоја, да би затим постепено нестајала, у толикој мери да после „разлаза“, седамдесетих и осамдесетих година прошлог века етнологија и географија уопште не сарађују, може се приметити да се антропогеографија у свом првобитном облику повукла и из саме географије. Међутим, географи су у међувремену, слично као и етнологзи, пролазили кроз развојне фазе своје науке и значајно унапредили теоријске парадигме, и данас се у оквиру, рецимо, друштвене географије баве веома престижним истраживањима заснованим на савременим теоријским приступима. Што се више етнологија развијала као наука о култури мимо и изван Цвијићеве школе, његов рад се све више млађим генерацијама чинио као нека врста ћорсокака и управо супротно ономе што је био и чему је тежио научник Јован Цвијић као сакупљање грађе ради саме грађе (Прелић М., 2014).

Данас, на Одељењу за етнологију и антропологију на Филозофском факултету, не постоји предмет „Антропогеографија“ или „Друштвена географија“. Само на другој години студија, на неким предметима као што су „Антропологија друштва“, „Народна религија Срба“, „Етнологија балканских друштва“, користи се између осталог и географска и демографска грађа, помињу професори попут Јована Ердџановића и користи се литература Јована Цвијића.

Закључак

Иако ове две научне дисциплине имају заједничку историју развоја, временом су се одвојиле. Дистанца је толика да на катедри за етнологију на Филозофском факултету не постоји предмет Антропогеографија.

Цвијићево дело и значај у етнологији сматрају се по неким новијим оценама изразито спорним. Многи познаваоци Цвијићевог рада истичу да је он високо ценио етнологију и подржавао њен научни развој, али по речима других аутора етнологија је захваљујући Цвијићу и његовој школи, током неколико деценија свог развоја била у служби антропогеографије.

Као и у свим наукама и овде постоје супротстављена мишљења о самом постанку етнологије и о томе ко је за то највише заслужан. Па ипак не можемо одбацити чињеницу да је заслуга првих географа у развоју етнологије велика. Са њима се јавља први пут назив „етнографија“ и први пут се о овој дисциплини расправља на научном нивоу.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

- Барјактаровић, М. (1976). Седамдесет година етнологије на Филозофском факултету у Београду. *Гласник Етнографског института*, 25, 1-14.
- Влаховић, П. (1987). Јован Цвијић као оснивач наше науке о народу. Писци наше етнологије и антропологије 1. *Етноантрополошки проблеми*, 1, 67-75.
- Грчић, М., (2004). Гносеолошки модел антропогеографије према концепцији Јована Цвијића и његова научна актуелност. *Демографија*, 1, 25-46.
- Јовичић, Ж, (2004). Цвијићева антропогеографска мисао-идејна основа савремене географије. *Демографија*, 1, 13-21.
- Прелић М., (2014). Јован Цвијић и прве деценије формирања и институционализације етнологије као науке у Србији. *Гласник Етнографског института*, 62(2), 83-96.
- Радовановић, С. В., (1959). *Опита антропогеографија, Увод у географију људи*. Београд: Универзитет у Београду
- Радовановић, С. В., (1927). *Јован Цвијић и српска антропогеографска школа*. Београд: Универзитет у Београду, књ. 3
- Русић, Б. (1955). Етнографија или етнологија. *Зборник Матице Српске*, 8, 1-10.

Svetlana Madić

THE RELATION BETWEEN ANTHROPOGEOGRAPHY AND ETHNOLOGY – IN THE PAST AND NOW

Summary

Even though these two scientific disciplines have a common history, during the years they became separate from each other. The gap became so wide that, today, there is no course dealing with anthropogeography at the ethnology department of the Faculty of Philosophy in Belgrade. According to some recent studies, Jovan Cvijić's work and importance in ethnology are considered extremely problematic. Many experts on his work point out his appreciation for ethnology and support for its scientific development. However, according to other authors, ethnology was studied within the framework of anthropogeography for decades due to Jovan Cvijić and his teaching.

As with every other scientific discipline, there are opposing views on the origins of ethnology and its founders. Nevertheless, we cannot disregard the fact that the first geographers deserve to be credited with the early development of ethnology. They are the ones who used the term „ethnogeography“ for the first time, and who started first debates related to this topic at a scientific level.